

“Пойдем не ад людзей – да людзей...” :

Аляксей Пысін пра паэзію і паэтаў

Для кожнага паэта непазбежным з’яўляецца асэнсаванне сябе як творчай асобы. Таму многія аўтары спрабуюць вызначыць якасці сапраўднага майстра слова, разабрацца ў чым сутнасць і прырода паэзіі, акрэсліць ролю паэта ў жыцці грамадства. Як правіла, творчае вырашэнне гэтых праблем рэалізуецца ў адной з “вечных” тэм лірыкі – тэме паэта і паэзіі. Беларускае прыгожае пісьменства ХХ стагоддзя мае шмат прыкладаў развіцця гэтай тэмы. Яна шырока прадстаўлена ў творчасці А. Куляшова, М. Танка, Н. Гілевіча, Я. Янішчыц і інш. Сваё разуменне ролі, месца паэта, яго дзейнасці ў сацыяльна-грамадскім кантэксце часу па-майстэрску выявіў і Аляксей Васільевіч Пысін. Рэздум паэта над праблемамі творчасці прачытваецца ў вершах, прысвечаных пісьменнікам мінулага і свайго часу (Я. Купалу, Я. Райнісу, А. Куляшову, В. Астаф’еву, А. Сербантовічу, Я. Нечыпаловічу, П. Кабзарэўскаму, М. Сурначову, П. Бядуліну), а таксама ў яго, на дадзены момант, нешматлікім і практычна неадследваным эпісталам. Некаторыя развагі А. Пысіна захаваліся ў памяці і былі занатаваны сучаснікамі паэта. Асобныя эпизоды можна адшукаць у літаратурна-крытычных публікацыях і інтэрв’ю пісьменніка.

Стасункі самога А. Пысіна з Паэзіяй складваліся своеадметна, у рэчышчы тых грамадскіх і літаратурных падзей, якія самым непасрэдным чынам закранулі лёс і творчасць пісьменніка. Першыя паэтычныя спробы былі гвалтоўна перарваны фронтавымі буднямі. Далей быў пасляваенны пошук **свайго** асаблівана слова ў літаратуры, думкі аб магчымым адыходзе ад паэтычнай справы пасля выдання першага зборніка “Наш дзень”, развіццё прыроднага таленту і адчуванне творчай самадастаковасці падчас вучобы на літаратурных курсах у Маскве. І заканамерны творчы ўзлёт, адкрыццё **сваёй** паэтычнай сцяжыны, па якой А. Пысін пакрочыў, спавядаючы гармонію людскога светабыцця, паэтызуючы героіка-трагічныя абрысы эпохі.

Лёгкіх шляхоў фронтавік і паэт А. Пысін не абіраў. Па ўсім відаць, што для яго ідэйна-эстэтычная значнасць мастацкіх адкрыццяў была абумоўлена выключнай напружанасцю, “катаржнасцю” працы душы паэта.

У Беларускаім дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва ёсць некалькі лістоў А. Пысіна да пісьменніка і перакладчыка П. Кабзарэўскага. У адным з іх, пазначаным 1969 годам, паэт прызнаецца: *“Пришла пора трезвой зрелости, когда хочется делать меньше глупости, чувствуешь большую ответственность. Бывает, что целый месяц пишу одно*

стихотворение” [5]. На жаль, захавалася не шмат рукапісных чарнавікоў А. Пысіна, але, падаецца, яны могуць стаць удзячным прадметам увагі тэкстолагаў у плане вывучэння росту паэтычнага майстэрства, развіцця аўтарскай думкі.

Па ўспамінах В. Хаўратовіча, у размове з ім А. Пысін вельмі дакладна раскрыў свае ўяўленні пра паэзію і працэс яе нараджэння: *“Катаржны гэта занятак – пісаць вершы. Здаецца, ужо напісаў лепш за ўсіх, а раніцай, калі глянеш на сваё тварэнне яшчэ раз, то адразу адчуеш: працаваць ды працаваць над ім яшчэ трэба <...> Цяжка крэсліць сябе. Але трэба: паэзія – плён душы і працы...”* [4]. А. Пысін упэўнены: каб вынесці на суд людзям мастацкі твор, патрэбны вялікія душэўныя і нават фізічныя намаганні. Кожны верш – часцінка паэтавага сэрца. *“У радках – сэрца ямб трапяткі”* [3, с. 378] – гэта не толькі пра вершы паўшага ў баях Міколы Сурначова, але і пра творы самога А. Пысіна. Таму, відаць, гэтак трапятліва ставіўся паэт да любых старонніх зменаў у мастацкай тканіне сваіх вершаў і па-сапраўднаму крыўдаваў на перакладчыкаў, калі ім не ўдавалася ўлавіць сапраўднае гучанне яго *“голосу”*. *“<...> почти всё исчезло: нет моей интонации, моего голоса. Вместо сдержанности – многословие, приплясывание, ходульность, красивость, пустота”* [5], – скардзіўся А. Пысін на аднаго з перакладчыкаў у лісце да П. Кабзарэўскага.

Усведамленне сябе як паэта, свайго творчага крэда часта адбывалася праз зварот А. Пысіна да іншых паэтаў. І не толькі ў вершах, але і ў літаратурных рэцэнзіях, прадмовах, дзе пісьменнік выступаў як знаўца сучаснага яму літаратурнага працэсу. Так, у прадмове да Збору твораў (1981) А. Зарыцкага А. Пысін зыкаваў сваё бачанне адной з задач паэта: *“Клопат кожнага мастака – не паўтараць створанае, усякі раз паўстаць у якасным абнаўленні, разумеючы гэта як рост і ўзыходжанне на заповітную круцізлу”* І працягваў, гаворачы пра А. Зарыцкага: *“Ды не можа творца закрэсліць сябе ранейшага, адарвацца ад свайго ценю. Перажытае ў мінутым не вычарпана напісаным у той перыяд. І яно не раз яшчэ адгукнецца, і мы адчуем знаёмае, сугучнае ў тым, што сказана сёння. Тады ледзь улоўнае, шчымліва-навеўнае, як пах травінкі, зноў нагадвае мурожныя лугі маленства, запыленыя кветы дарог юнацтва, зялёнае рэдкае пакрыццё брацкай магілы”* [2, с.14]. Немагчымасць *“адарвацца ад ценю”* перажытага, ад *“сноў-нажараў”* – гэта і пра яго, А. Пысіна. У 1981 годзе пісьменнік адназначна адчуваў сваю прыналежнасць да пакалення *“франтавых паэтаў”* і пэўна ведаў, што вяртанне да *“ценяў”* мінулага ў імя будучыні, бясконцае абуджэнне сваёй і народнай памяці – гэта яго паэтычны шлях.

Пра жыццёвую аснову творчасці надзвычай стала, мудра разважаў А. Пысін у студзені 1981 года ў адказе на пытанні анкеты ад газеты *“Чырвоная змена”*: *“Няма, відаць, і не будзе адназначнага, вычарпальнага адказу на пытанне аб майстэрстве <...>. Уласнае бачанне свету, свой*

адметны талент, толькі самім перажытае, свае сцяжынкi, сустрэчы, сябры, знаёмыя, чутая, бачанае <...> і шмат чаго іншага, што запаўняе твой духоўны свет у яго межах, даляглядах і ідэйнай скіраванасці, павінна вызначаць вартасць створанага табой, надаць яму непаўторную вабнасць, эмацыянальную прыцягальную сілу. І самае найпершае, безумоўнае – праўдзівасць, натуральнасць, каб стварыць усхваляванае пагадненне з табою тых, да каго ты звяртаешся сваім творам <...>. Пісаў і пішу пра вайну, бо перажытае, пройдзенае належыць не мне аднаму. І калі пішаеш праўду – тваё асабістае становіцца агульным” [1].

Асэнсоўваючы сваю творчую місію, А. Пысін вырашаў праблему прызначэння паэта ў кантэксце такога архетыпавага для лірыкі пытання як паэзія і вечнасць. Размова пра вечнасць паэзіі пачалася ці не з верша-прысвячэння М. Багдановічу (“Кіпарысы. Смуга. Павалока...”) і працягнулася ў творах, прысвечаных памяці А. Куляшова (“Калі б вясне, Дняпру і чайцы...”) і М. Сурначова (“Вершы Міколы Сурначова”). У свеце сваёй лірыкі А. Пысін атаясамліваў жыццё паэта з народжанымі ім творами. Таму, напрыклад, ён не апісваў момант гібелі земляка М. Сурначова, а замяняў яго трагічным малюнкам смерці забітага вайною таленту, што яшчэ не паспеў закрасаваць: “*Паміж паўшымі – вершаў радкі, / Вясавыя радкі Сурначова*” [3, с. 378]. Талент памірае, але яго “*вясавыя радкі*” не гінуць бяследна, яны “*ўзняліся*” “*пушчамі Мележа, Янкі Брыля з барадулінскімі салсуямі*” [3, с. 379]. А. Пысін сцвярджаў несмяротнасць сапраўднай паэзіі і бачыў працяг яе галоўных дасягненняў у творчасці наступных пакаленняў пісьменнікаў. У вершы-прысвячэнні М. Багдановічу таксама відэочная тэндэнцыя да ўспрымання паэтам вечнасці сапраўднага мастацтва, якое пасля праверкі часам становіцца яшчэ больш каштоўным, моцным па сваім уздзеянні: “*І не смутак – жыццёвую сілу / Плошчаюць над часам кругі*” [3, с. 221]. Тут навідавоку пэўная сувязь з куляшоўскай ідэяй пераемнасці творчага вопыту, закладзенай у “*Новую кнігу*” і паэму “*Варшаўскі шлях*”. Гэта ідэя аказалася зааправажанай у беларускай паэзіі 1970-х гадоў у цэлым і, як бачым, знайшла сваё мастацкае праламленне ў творах А. Пысіна.

Своеасаблівае стаўленне А. Пысіна да творчых дум А. Куляшова, канцэптуальнае разуменне значнасці мастацкага вопыту слыннага майстра слова, яго “*глыбіннай вышыні*” выявілася ў вершы “Калі б вясне, Дняпру і чайцы...”. У дваццаці васьмі радках гэтага твора прыадкрываецца сутнасць і прырода творчага працэсу: у “*сааўтарстве*” з жывымі і “*бязмоўнымі*”, з навакольным светам, сусветам і эпохай. Гэта самае істотнае, што вылучыў аўтар у паэтычным таленце А. Куляшова, было сугучнае жыццёвым і творчым прынцыпам самога А. Пысіна. Паэт строга, лаканічна і значна акрэслівае лёс і мастацкі свет славутага земляка: “*Ды промнем вечнасці – радок*” [3, с. 332] і адначасова спасцігае сутнасць свайго таленту: уменне разумець таямніцы прыроды, свету і сусвету, вылучаць глабальнае ў

жыцці, гісторыі, у абліччы часу і эпохі, выслухоўваць “бязмоўных” сяброў, весці размову з вечнасцю.

Уяўленні А. Пысіна аб якасцях творчай асобы фармаваліся ў згодзе з крышталізацыяй маральна-этычных ідэалаў у сістэме мастацкага мыслення паэта. Дабрыня – трывалая аснова характару чалавека, згодна аўтарскаму светаўспрымання, выступае і адной з вызначальных якасцяў асобы паэта ў творчай канцэпцыі А. Пысіна. Менавіта гэтую якасць ён вылучаў у вобразах паэтаў, якім прысвячаў вершы. Напрыклад, пра Паўла Кабзарэўскага:

*Хоць меў на сэрцы ён раненні,
Не боль, не сум выносіў дню,
А выпраменьваў, выпраменьваў
Спагадлівую дабрыню.* [3, с. 350]

У “Баладзе аб прозвішчы” песня або, зыходзячы з кантэксту твора, Паэзія, уступае у дыялог з латышскім пісьменнікам Янам Райнісам і характарызуе яго: “Пазнала ў табе я паэта, / З сумленнем у сэрцы тваім” [3, с. 366].

Быць носбітам высокіх маральных якасцяў не перашкаджае паэту, паводле канцэпцыі А. Пысіна, займаць актывную пазіцыю ў жыцці, мець “у сэрцы выклік, задор і агонь” [3, с. 312], як у Пятруся Бядуліна – першага “жывога” паэта з дзяцінства А. Пысіна, быць “яршыстым” [3, с. 286] і праўдзівым, як Толя Сербантовіч – рана згарэўшы малады талент. Відаць, і “нястрымнае” “слова лабавое” супраць “няшчырасці, / Халуйства, зайздрасці, маны” [3, с. 281] павінен умець сказаць паэт.

Яшчэ адна якасць сапраўднага таленту, паводле А. Пысіна, – “быць сваім”, гэта значыць – быць бліжэй да людзей, зразумелым, адкрытым для іх. “Ты свой, / Па-юнаку сідошчы, / Пясняр Енісея...” [3, с. 377] – гэта пра пісьменніка Віктара Астаф’ева. “Усім ты знядоленым брат” [3, с. 367] – пра Яна Райніса. Яшчэ ў 1962 годзе А. Пысін апублікаваў першы варыянт верша “Да партрэта Купалы”, які быў пераапрацаваны і адшліфаваны ў 1964 годзе. Але і ў ранняй рэдакцыі, і ў пазнейшай засталіся сутнасныя радкі, якія характарызуюць Я. Купалу як асобу: “...І дзеці з самае калыскі / Паэта прызнаюць сваім. / Такім і быў ён... Задуменны, / Даступны і негаваркі; Ўвайшоў у дом, у круг сямейны, / Як уваходзяць сваякі” [3, с. 140–141]. “Быць сваім” – гэта не штучнае прымыканне паэта да людскога свету, а здзяйсненне ягонай місіі – быць бліжэй, каб несці ў свет дабро, памяць, гармонію, несці свой духоўны завет спадчыннікам. “Да людзей ідучы” (1972) – такую назву даў А. Пысін адной з кніг. А ў вершы, прысвечаным памяці Я. Нечыпаловіча (“Ападае лісток на руку...”, 1969), паэт сцвярджаў несмяротнасць таленту, які ідзе насустрач людзям і пакідае ў спадчыну нашчадкам свае паэтычныя думы:

*Пойдем не ад людзей – да людзей.
Мы радкі пакідаем з жывымі,*

І паслужаць яны сувязнымі

Нашых дум і сумленных надзей. [З, с. 239]

Паэзія, такім чынам, можа стаць “сувязным” між паэтам і нашчадкамі, паміж мінулым і будучым. І ў гэтым, на думку А. Пысіна, самае галоўнае яе прызначэнне.

Літаратура:

1. Пысін, А. Ад матчыных песень... / А. Пысін // Чырвоная змена. – 1981. – 10 студз. // Аляксей Пысін – журналіст [Электронны рэсурс]: персанальны бібліяграфічны паказальнік / Установа культуры “Магілёўская абласная бібліятэка імя У.І. Леніна”, Адзел маркетынгу і бібліятэказнаўчай работы ; [складальнікі: Ю.А. Касцюк, Г.М. Дзятлава, А.Ю. Ніедра]. – Магілёў : Магілёўская абласная бібліятэка імя У.І. Леніна, 2015. – Рэжым доступа: <http://www.en.calameo.com/> – Дата доступа: 23.02.2016.
2. Пысін, А. З арлінай крыніцы / А. Пысін // Зарыцкі, А. Збор твораў : у 2 т. / А. Зарыцкі. – Мінск : Маст. літ., 1981. – Т. 1 : Вершы 1929 – 79. – С. 5 – 16.
3. Пысін, А. Збор твораў : у 2 т. / А. Пысін. – Мінск : Маст. літ., 1989. – Т. 1 : Вершы. – 399 с.
4. Хаўратовіч, В. У святле згадак / В. Хаўратовіч // Магілёўс. праўда. – 1991. – 21 жн.
5. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. Фонд 31. – Воп. 2. – Спр. 396. – Л. 26.